

Narodila jsem se v Praze v červenci 1943 do rodiny českých Romů. O původu naší rodiny jsou mi známy jen stěpky, které jsem se snažila celý život skládat dohromady. Mezi mými předky byli také němečtí Sintové a svěťtí. Moje babička říkala, že její táta byl cikánský baron, že mu říkali Barony. Měla nad postelí jeho fotku, to byl úplně bílý člověk. Babička nás už ale vychovávala v českém stylu. U nás doma se vůbec nemluvilo romsky. Babička s dědou o sobě nikdy nemluvili jako o Romech nebo o světských, ale jako o kořovnicích.

Babička podnikala, měla pojízdnu prodejnu. Její rodina se podle všeho ve třicátých letech usadila v Praze v Michli, ale do té doby museli být kočující. Viděla jsem fotku, na které byli babička s dědou a za nimi vůz s plachtou a s kořmi. A pod plachtou byly hrnce, které prodávali. Pokud vím, jezdili po celé republice a prodávali hrnce, mísy a další zboží. Potom, když už byla babička starší, začala podnikat. Měla bratrství. Tak se tenkrát říkalo pojízdnému obchodu s potravinami. Jezdili s dědou v okolí Prahy. Když byly akce jako letecký den, tak si tam postavili stánek a prodávali tam. My jako děti, to si pamatuji ještě ze začátku padesátých let, jsme jezdily s babičkou a dědou do Bráníka, tam byl cukrovar. Oni měli tenkrát takový nákladáček s plachtou a kupovali ve velkých krabicích cukrovinky v takových špalíčcích, říkalo se jim lesněnky. My to musely jako děti vážit a dávat do pytlíků. Babička s tím potom jezdila na podobné akce a tam to prodávala. Prodávala i za války, to ale musela dlat nějak pokoutně. Podomní obchod, něco takového. Babička musela být strašně šikovná.

Bydleli jsme v Michli, v ulici Pod Stárkou. Tam byla taková ohrada, kde bylo více rodin. Místní tomu říkali Habeš. Bydlela tam babiččina maminka, její děti s rodinami, moje matka, a ještě i další babiččina dcera. V té ohradě byly takové nízké kamenné domky postavené do elka, tam jsme žili. Mezi nimi byl velký dlouhý dvůr a bylo to ohrazené dřevěným plotem. Netekla tam voda, záchod byla taková bouda, kde bývaly krysy, takže jsem se tam bála jako holka chodit. V Habeši žili samí chudší lidé. My byli uprostřed té ohrady, naše romská rodina, napravo i nalevo bydleli normální lidé. Vedle té ohrady bydleli podnikatelé, kteří dávali takové kulaté poplatky. Ti naši rodinu podle všeho za války udali, že jsme Romové, protože jsme jim tam byli nepohodlní. V té době byli někteří lidé společení s Němci.

Na základě jejich udání sebrali maminku s dvěma malými dětmi. Maminka se jmenovala Karolína Fröhlichová, bratr Antonín a sestra Marie. Pak sebrali otce, Jana Fröhliche. A dědu, Tomáše Ištvána. Sebrali také strejdy, ti také bydleli v té ohradě. Jeden z nich byl Jaroslav Hořínek. Všechny poslali do koncentračního tábora v Letech u Písku. V Letech byl také můj strýc, syn babičky, Václav Ištván. Ten byl dokonce na nucených pracích v Německu. A i další příbuzní. Matčinu nejstarší sestru sebralo gestapo do Pečárny. Esesman ji nakopl, že letěla přes celou chodbu. Ona byla v nějakém spolku a přešlo na ně udání. To vše bylo na podzim roku 1942. Babičku nesebrali, protože zřejmě nevěděli, že je také Romka. Ona byla úplně bílá a měla české jméno, jmenovala se Stehlíková. Nikoho z její rodiny Stehlíků neodvedli.

Válku si sama nepamatuji, jen to, co mi vyprávěla maminka a další příbuzní. V Letech však začal můj život, maminka byla v době internace se mnou těžhotná. Maminka ale o Letech nikdy nemluvila. Byla z toho psychicky špatná. V archivech píšou, že tam byla můsíc. Podle mě tam musela být déle, protože sestra měla nožičky jako tyčinky, když šla domů, to jsem viděla na fotkách. Můj bratr, v té době miminko, byl kost a kůže. Kdyby tam byl jen o něco déle, umřel by na podvýživu. To ještě říkávala babička, že podplácela nějakého bachaře a že jim nosila za plot chleba a potraviny. Jinak by to bývali nepřežili. Oni už je chtěli odsunout z těch Let. Oni by tam bývali nezstali. Jenže babičce se pak podařilo dostat maminku s dětmi, mými sourozenci, za úplatu ven. Bratr byl na tom nejhůř, babička myslela, že zemře, ale doktor říkal, že ne. Byl soukromý lékař a říkal: „Vaše mu silné polévky a urťte se z toho dostane.“ Léky tenkrát nebyly.

Když jsme se vrátili z Let domů, museli jsme se po celou dobu války ukrývat, protože naši sousedé v Michli nás mohli zase udat. Takže maminka s námi musela pendlovat všude možně, po různých lidech jsme žili, utíkala s námi do lesa a tam se s námi schovávala, protože se bála udání. Já byla miminko a všude se se mnou vlácela. Pamatuji si matně, že jsme žili na Bohdalcích u jedné lidí, kteří žili v zemi. To bylo něco děsného, to byla taková bouda, šlo se tam po schodech dolů. Maminka mi vyprávěla, že od léta 1943, kdy jsem se narodila, až do roku 1945, s námi chodila pořád po takovýchto lidech, protože normální lidé nás absolutně nepřijali.

Táta byl v koncentračním táboře osm měsíců. Maminka našťstí měla svou matku, která jí pomáhala.

Děda zůstal v Letech také déle, ale on i všichni strejdivé se našťstí vrátili. Ale ani děda o táboře nikdy nemluvil. Jenom strejda Hořínek. Když jsme byly jako děti vybíravé, říkával: „Já bych ti přál koncentrák! Abys zažila to, že lezla myš a já tu myš snědl. O šlupky z brambor, o pomeje, o to jsme se prali.“

V Habeši jsme bydleli ještě i po válce. Co si pamatuji, ostatní lidé nás brali špatně. Odtahovali se od nás. Byli jsme pro ně cikáťata. Já si z té doby po válce pamatuji hroznou bídu.

Táta se živil, stejn? jako jeho rodina, kšeftováním. Jeho rodina byli n?me?tí Romové a po válce byli od nás odsunutí do N?mecka, z?ejm? jakožto N?mci. Kdysi byli ko?skými handlí?i, pozd?ji obchodovali v N?mecku s látkami. Já mám v rodném list?, že m?j otec byl ko?í. Já jsem ale tatínka tém?? nepoznala, až ve dvaceti letech, protože po válce, v roce 1948, utekl za svou rodinou do N?mecka. Nejd?íve byli ve východním N?mecku, potom se n?jak dostali do západního. Co mi ?íkala starší sestra, táta mám? slíbil, že pro nás p?ijde. No, a taky že po ur?ité dob? poslal n?jakého ?lov?ka, aby nás p?evedl p?es hranice. Jenže maminka prý vzala sekerku a vyhnala ho, že v žádném p?ípad?, že prost? s cizím ?lov?kem se sedmi d?tmi p?es hranice nep?jde. Když táta odešel, maminka si po n?jaké dob? našla p?ítele a babi?ka, její máma, ji kv?li tomu vyhodila z domu. Úpln? ji vyd?dila. Máma se s námi vlá?ela všude možn?. Odst?hovala se na Bohdalec, do místa, kterému se ?íkalo Bosna. To je, jak je Vršovický most, v tom míst? bydleli chudí lidé, bylo to tam hrozn?é. Pak nás maminka zase vlá?ela do Slatin, to je za Bohdalcem, tam jsme chodili potom i do školy. To už jsme ale my starší byli více u babi?ky. Já tam za mámou ale chodila, babi?ka mi dávala t?eba padesát korun, abych jí je p?inesla na jídlo. S tím novým p?ítelem m?la potom máma troj?ata, ale dv? d?ti hned po porodu zem?ely a nejmladší sestra, která p?ežila, byla slabou?ká, byla dlouho v inkubátoru a tém?? nevid?la, m?la snad dvacet dioptrií. Maminka m?la opravdu t?žký život, hodn? trp?la. Po tom všem onemocn?la a zem?ela v 31 letech, v roce 1953. Mn? bylo deset rok?. Když umírala, prosila babi?ku, aby si vzala tu nejmladší sest?í?ku k sob?. Sestra m?la p?l kila a byla tenkrát v nemocnici na Karlov?. Ten doktor, který ji vypiplal, si ji cht?l osvojit, ale babi?ka to nedovolila, cht?la splnit p?ání mé maminky. Po mamin?in? smrti se nás všech ujala babi?ka. M?la na sebe napsaných osm d?tí. Té nejmladší byly v té dob? t?i roky, ale vypadala jako p?íro?ní. Babi?ce bylo 47 let. Lidé v okolí nás ale nep?ijali. Byl to hrozný život. Když p?išel komunismus, byla m?nová reforma, babi?ka p?išla o peníze. Našt?stí se babi?ce poda?ilo koupit zav?asu rodinný d?m na Bohdalcí, takže jsme m?li kde bydlet. Brat?i se museli vyu?it, na to dbal d?da. My holky ne. My se musely starat o mladší sourozence, protože babi?ka s d?dou museli vyd?lávat peníze. Jenže jako podnikatelka m?la babi?ka v padesátých letech utrum. Z?stala bez práce. A p?edstavte si, že jí pozd?ji dali d?chod stovku. Tenkrát nás stát cht?l vzít všechny do ústavu, ale babi?ka ?ekla, že v žádném p?ípad?. Takže to d?da musel táhnout sám, babi?ka se o nás musela starat. Ale to vám ?eknu popravd?, aby nás uživila, kšeftovala na ?erno. Prodávala látky. Ale to bylo opravdu jednou nohou venku a druhou v kriminále. D?da s jedním strejdou se pak živilí tím, že sváželi zví?ata pro výzkumný ústav, od lidí, co už je doma necht?li. To bylo let, co to d?lali. D?da taky pracoval na stavb? Stalinova pomníku a po Praze chodil rozsv?cet pouli?ní lampy. Každý rok jsme jezdili do Varnsdorfu na sena, aby si babi?ka s d?dou p?ivydlali. Nakonec se jim celkem da?ilo, koupili p?ekrásnou hrobku. A v šedesátých letech si postavili p?ekrásnou chatu, u Jílového. My tam jezdili jako d?ti pomáhat p?i stavb?. My, starší holky, jsme jim musely také pomáhat s mladšími sourozenci. Nejstarší byla moje sestra Marie Chadrabová, takže ta se starala o nás. Potom se vdala a odešla z domova. Musela jsem nastoupit já. Takže jsem vyšla osmou t?ídu a z?stala jsem doma. Tím pádem jsem se nevyu?ila, nic. To se odrazilo i na mém život?, protože jsem nic neum?la, akorát mn? zbylo, jak se ?íká, košt? do ruky. Já jsem byla v d?tství vždycky aktivní a zvědavá, chodila jsem na zdravotnické kurzy, všechno jsem cht?la d?lat. Cht?la jsem se vyu?it, n??ím se stát. Když jsem to ?ekla babi?ce, dala mi facku, že jsem si v?bec dovolila to ?íct. To, že mi to babi?ka nedovolila jít studovat a zapikolovala m? doma, pro m? byla rána. Už jsem jen hled?la, kdy budu moci odejít z domova. Vdala jsem se v osmnácti. Vzala jsem si muže, který byl o patnáct let starší, a hned jsem odešla z domova. Bydleli jsme na ubytovn? na Václavském nám?stí, takový krásný cihlový d?m to byl, manžel tam m?l jednu místnost, on byl do té doby svobodný, a já jsem si tam p?ipadala jako v království. M?j manžel byl ?ech, od Tábora, byl cukrá?em a pracoval v menze v Opletalce. Já jsem na za?átku šedesátých letech nastoupila do Rudého práva do expedice. Ale nebyla jsem u strany. D?lala jsem tam mnoho let. Jednoho krásného dne ve?er, to mi bylo asi dvacet jedna let, n?kdo zaklepal na dve?e. Objevil se tam takový mužík. Byl to m?j táta, ale já jsem si ho už nepamatovala. Naposled jsem ho vid?la v p?ti letech. Zrovna nesvítilo sv?tlo, vypnuli elektriku a my tam byli o sví?kách. A já mu ?íkám: „Co si p?ejete?“ A on mi ?íká: „Ty jseš Fröhlichová?“. Já ?íkám: „No, o co jde?“ a on: „No, já prej jsem tv?j táta.“ No tak jsem na n?j koukala a nev?d?la jsem, jak se mám tvá?it. Šestnáct let jsem ho nevid?la. V šedesátém osmém roce m? pak pustili spolu se sestrou za tátou na návštěvu do N?mecka. Musím ?íct, že když jsem vid?la, jak tam žijí, byla jsem pak ráda, že máma tenkrát toho pána, co nás m?l p?evést p?es hranice,

vyhodila. Tátova rodina žila na okraji města Norimberku, v takové ohradě, kde žili Romové se svými vozy. I můj táta takhle žil, ve voze. To byl starodávňý dřevěný vůz, taková menší maringotka. To zapahávali za koně, i když potom už měli i auta. Když jsem to viděla, byla jsem ráda za to, jak jsme žili my v Praze. V těch šedesátých letech už se tam Romové přizpůsobovali, to už si tam stavěli i baráky. V jeho rodině se držely staré romské tradice. Mluvílo se tam výhradně romsky. My jsme se s nimi nedomluvili. Oni nás brali trochu jako podřadné lidi. Jeden bratranec se svou ženou si třeba dovolili to, že nám dali košík prádla, ať jim to jdeme povšit. Já lezla po kolenou a šrovala jim podlahu. To my bychom si tady vůbec nedovolili. Cítili se nadřazení. Já pak řekla sestře, že už tam v životě nepojedu.

Na tu dobu vzpomínám jako na hezkou dobu. Pracovala jsem mnoho let v tom Rudém právu. Měla jsem syna, který nechtěl chodit do školky, takže jsem pracovala v noci, abych s ním mohla být přes den doma. Tak to zůstalo až do jeho vojny, stále jsem dělala jen na nočních směnách. Já si v tom podniku zvykla, lidé tam ke mně měli hezký vztah, měli mě rádi. To dneska neexistuje. V domě, kde bydlím, v paneláku na okraji Prahy, mě všichni posuzují podle toho, že jsem snědá. Já tady bydlím třicet let, ale ti lidi mě nepřijali.

To, co já jsem zažívala po válce, dnes zažívám znova. Žiji úplně sama, nemám kamarádku. Dokonce mi jedna, co jsem se s ní kamarádila dvacet let, řekla: „No, ty jsi chytrá Cikánka“. Ve mně se něco úplně uzavřelo. Kdybych já někomu něco udělala! Já žiji slušně a mám doma i sto. Přesto, to jednání. Já z toho mám hrozné trauma. Ani nechci říct své současně jméno, protože se bojím. Byl to opravdu těžký život. Mně se ta doba dneska vrací.